RĂZBOIUL ȘI EMERGENȚA NOII ORDINI MONDIALE

THE WAR AND THE EMERGENCE OF THE NEW WORLD ORDER

CZU: 327:911.3:355.4 **https://doi.org/10.59295/spd2024s.43**

Iulia GORINCIOI,
ORCID:0000-0002-5113-9374
e-mail: iulia_gorincioi@gmail.com
e-mail: iulia_gorincioi@mail.ru
Universitatea de Stat din Moldova

Summary. *The article presents the emerging world order, anticipated by many complex events and poised to decisively reconfigure itself, as the war in Ukraine turns into a frozen conflict. War as a social phenomenon is presented both as an instrument of international law and as a danger of international disorder. It is demonstrated that in order to restore a new world order, it is necessary to conclude a balance of power and the repositioning of the elites. The correlation between the international order and the world order is analyzed. One of the countries with a difficult word to say in the future being China, its emergence as a superpower is justified. The author is of the opinion that, even under the conditions of globalization, or because of them, the new world order can only be a bipolar one.*

Keywords: *BRICS, balance of power, China, emergence, international order, world order, war.*

INTRODUCERE

Secolul XXI va fi imaginea în oglindă a secolului XX. Dacă secolul trecut a fost despre răspândirea democrației, capitalismului în lume și învingerea totalitarismului, secolul XXI va fi invers. Generațiile viitoare născute în totalitarism digitalizat, probabil vor căuta o ieșire, cu condiția să mai existe încă cărți sau alte surse de informare de unde să înțeleagă că se poate și altfel. În tot acest timp a restricțiilor sanitare continuă, oamenii se ceartă între ei, vaccinați vs nevaccinați, restricții sau relaxări, iar drepturile le vor fi luate încet încet, unul câte unul, și supravegherea digitală, intruziunea în viața privată va atinge noi culmi în numele siguranței colective.

În aceste condiții în Ucraina continuă să se desfășoare războiul între așa zisul Occident colectiv și Rusia. În momentul de față este clar, că fiind un război între aceste părți, Occident colectiv și Federația Rusă, și care nu este un război al democrației împotriva autoritarismului, nu este un război al libertății împotriva dictaturii, este un război pentru putere. Toate părțile implicate se luptă pentru putere. Războiul are un aspect dual. Pe de o parte, el este o manifestare a dezordinii în societatea internațională, care aduce cu sine amenințarea unei prăbușiri a societății internaționale într-o stare de pură dușmănie sau război general. Prin urmare societatea statelor este preocupată să limiteze și să înfrâneze războiul, să-l mențină în cadrul regulilor stabilite de însăși societatea internațională.

Pe de altă parte, războiul ca instrument al politicii statului și determinant de bază al configurației sistemului internațional, este un mijloc în care societatea internațională simte necesitatea în vederea realizării propriilor obiective [1, p.120]. Războiul este un mijloc de aplicare a dreptului internațional, de menținere a raportului de forțe și, ceea ce este contestabil, de promovarea a unor schimbări ale legii, care sunt în general, considerate juste. Regulile și instituțiile elaborate de societatea internațională reflectă tensiunea dintre perceperea războiului ca o amenințare la adresa societății internaționale, care trebue ținută în frâu, și înțelegerea lui ca un instrument pe care societatea internațională îl poate exploata pentru a-și atinge scopurile [1, 121].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Ordinea politică mondială nu reprezintă un echilibru stabil. Dominația ideologică, supremația politică și comportamentul strategic au potențialul de a afecta normele internaționale în vigoare. Schimbările echilibrului de putere au avut loc în perioadele de întreruperi ale normelor internaționale. În această ordine de idei este necesar a se face distincţie între un *echilibru al puterii ca politică* (încercarea deliberată de a se preîntâmpina predominanţa) şi un *echilibru al puterii ca sistem de politică internaţională*, în care modelul de interacţiune între state are tendinţa de a limita sau de a modifica dorinţa de hegemonie şi are drept rezultat un echilibru general. Aşadar, înţelesul cel mai larg acceptat al termenului *echilibru al puterii* este acela care se referă la un proces în care nici un stat şi nici un grup de state nu devin predominante [2, p.24]. Din această perspectivă, o*rdinea internațională* - este unitatea internațională interstatală, relațiile, care urmăresc să asigure punerea în aplicare a nevoilor de bază ale statelor și alți actori internaționali pentru a crea și menține condițiile de existență a acestora, de securitate și dezvoltare. *Ordinea mondială* este mai fundamentală și primordială în raport cu ordinea internațională, deoarece, unitățile ultime ale marii societăți a întregii omeniri nu sunt statele, ci ființele umane individuale, ce sunt permanente și indistructibile în sensul în care nu sunt grupări ale lor, de un fel sau altul. Acesta este un aspect ce vizează relațiile internaționale, dar problema ordinii internaționale apare indiferent de structura politică sau socială a globului pământesc. *Ordinea mondială* impune restricționarea libertăților de jucători, inclusiv suveranitatea statelor ca un actor major în cadrul ministerului apărării. Ordinea internațională este o stare a sistemului internațional, care se manifestă în relațiile de subordonare dintre elementele sale, principiile, anumite reguli și reglementări, ceea ce le face organizate și previzibile.

Stanley Hoffman [3, 112-113], profesor de la Harvard University, a evidențiat trei dimensiuni principale ale ordinii internaționale: a) orizontală - relația dintre principalii autori ai relațiilor internaționale, care au o putere totală comparabilă; b) mecanismul de menținere a ordinii este mecanismul de echilibru politic (echilibrul puterii); c) verticală - este reprezentată de relația dintre sponsorii puternici și slabi. Această măsurătoare determină ierarhia sistemului internaţional, consolidează inegalități structurale în ea. Dimensiunea funcțională este un set de interacțiuni ale actorilor internaționali

în principalele sfere de interacțiune - schimburi diplomatice, schimb economic, comportamentul liderilor politici, elite guvernamentale, activitățile actorilor private în relațiile internaționale. În procesele integraționiste societatea internațională a permis ca independența statelor individuale să dispară la fel ca în marele proces de divizare și absorbție a micilor puteri de către cele mari, tratează independența anumitor state ca subordonată conservării sistemului ca întreg, atunci când tolerează sau încurajază limitarea suveranității sau independenței micilor state prin astfel de mijloace cum sunt înțelegerile asupra sferelor de influență sau acordurile de creare a statelor-bufer sau neutre. Pacea, în acest sens, a fost considerată de către societatea internațională ca un scop subordonat celui de conservare a însuși sistemului de state, pentru care sa susținut amplu că poate fi drept să se poarte război: subordonat, de asemenea, păstrării suveranității sau independenței statelor individuale, care au insistat asupra dreptului de a purta război de autoapărare și de a proteja și alte drepturi. Statutul subordonat al păcii, în raport cu alte scopuri, este reflectat în expresia pace și securitate, ce apare în Carta Națiunilor Unite [4, art.1].

Desigur că până la urmă, într-o lume în care pacea se menține printr-un echilibru de putere, istoria evoluează în funcție de jocul intereselor și de dinamica raporturilor de putere. O luptă pentru putere nu este până la urmă condamnată atunci când ea duce spre un echilibrul al puterilor. E de condamnat mijloacele prin care se ajunge acolo. Poate există și forme pașnice pentru așa ceva. Dacă s-a dereglat puterea în asemenea hal, lichidând echilibrul de putere la nivel internațional, atunci sigur că până la urmă un război pentru refacerea echilibrului este inevitabil. Ceea ce ne înspăimântă însă sau ne dezgustă sunt suferințele oamenilor, victimile nevinovate, este distrugerea unei țări, distrugere care, nu este inevitabilă. Chiar și unii ucraineni recunosc că acest război n-a fost nici imprevizibil, nici inevitabil.

Europa conștientizează, că Crimeea este existențială pentru statutul Rusiei de putere militară și nu numai. Zbigniew Brzeziński, fostul consilier al securității naționale al președintelui american Carter și unul dintre oamenii cei mai influenți în gândirea geopolitică americană sublinia, că *Rusia fără Ucraina este o mare putere. Rusia cu Ucraina este un imperiu. Cu o mare putere putem negocia. Cu un imperiu este mult mai greu*. Uniunea Europeană a inițiat confruntarea geopolitică cu Rusia, menționa de curând președintele rus Putin. Și rușii au făcut concurență occidentalilor, americanilor și marilor puteri europene și viceversa și sau ciocnit pe teritoriul Ucrainei. Nu mai aveau unde să se ciocnească, pentru că NATO s-a extins în țările baltice, Polonia și România. Dar Rusia după ce s-a prăbușit pe timpul lui Elițyn, ca mare putere, conform unei legi a istoriei, ca fostă mare putere, tinde să-și restabilească spațiul pe care l-a dominat în trecut, după cum și Franța, Marea Britanie caută să rămână influente în vechile colonii, cei drept, mai grațios decât Rusia.

Se pare că în administrarea războiului, ale cărui părți le-am definit mai sus, există niște disensiuni, ceea ce este foarte important, pentru că acest pluralizm al abordărilor, al opiniilor poate să conducă spre anumite rezultate rele sau bune. În mediile militare

rațiunea este mult mai bine structurată și exersată decât în mediile civile. Cel care știe cu adevărat ce înseamnă război, este militarul, nu omul politic. De aceea militarul este mult mai rezervat atunci când se face apel la forța militară decât omul politic. Omul politic, mai ales cei puțin instruiți, prin natura lor aventuriști, sunt adesea mai dispuși să meargă la război decât omul militar. De asemenea, omul politic gândește foarte mult lucrurile sub aspect mediatic, sub aspectul imaginii. Omul politic e mai atras de *războiul spectacol* decât înspăimântat de războiul real. Numai că războiul spectacol se transmite și consecințele lui devin un război real, așa în cât putem să ne imaginăm, că între liderii militari ucraineni și conducerea politică a Ucrainei există anumite disensiuni. Pentru că, până la urmă, liderii militari, chiar dacă văd zilnic moartea, suferă profund când mor colegii lor - soldații și subalternii. Astăzi vedem, că în societatea ucraineană unitatea cea de monolit de care au dat dovadă ucrainenii la începutul războiului și care este necesară într-o confruntare de asemenea nivel și de o astfel de pericolozitate nu mai există. La fel, cred, se pun lucrurile și în raporturile internaționale între Ucraina și Occidentul, care se bate prin intermediul ei. Sunt militari americani care spun : *nu-i împingeți pe ăștea la moarte aiurea, nu au cum.* Sunt militari americani care foarte clar spun – *Ucraina nu poate câștiga războiul acesta cu Rusia din punct de vedere tactic numai pentru că noi le dăm arme și asistență tehnică, și instrucție și informație. Nu se poate un asemenea război cu o asemenea putere precum este Rusia câștiga prin intermediul unei puteri mijlocii nici chiar cum este Ucraina.* Pe de altă parte, și oamenii politici occidentali și militarii spun – *noi trebuie să evităm un război direct cu o putere nucleară de talia Rusiei*, ne mai vorbind de faptul că Rusia ca putere nu-i chiar singură, nu-i chiar fără simpatizanți pe pământ [5].

Sunt și alte păreri, de exemplu d/na Nullan, care împinge către război, spunând că *nu se poate să nu câștigăm*. Și asta explică într-o anumită măsură acest joc din spatele războiului. Se pare că avem mari dificultăți în a colecta informații sigure de pe teren. Fiecare dă vina pe celălalt, ceea ce e firesc într-un război ca acesta. La război ca la război (la gher com la gher). Însă acest război e un război care poate scăpa de sub control într-o manieră nebunească în orice moment. Un război care se poartă cu mijloacele războiului. Acest război este doar unul local-regional. Noi, care iubim pacea spunem - *trebuie oprit războiul imediat, fără condiții. Să înceteze focul.* Dar încetarea focului se face întotdeauna pe pozițiile pe care părțile se găsesc. Acesta este armistițiu. Da nu poți să pui condiție – predațivă și noi încetăm, cum o cer politicienii (d/l Zelenschii). Așa o condiție nu este de om rezonabil. Numai că rușii nu sunt în condițiile de a se preda, tocmai de aia trebuie de ai îndemna la negocieri. Problema este să fii gata de pace când este război. Cine nu-i de acord să facă pace dacă condițiile lui sunt acceptate. Dar pacea înseamnă, dacă n-o poți obține pe câmpul de luptă, un compromis. Fiecare primește ceva și dă ceva. Când tu nu vrei să dai nimic nu poți să spui : *eu sunt pentru pace, dar nu dau nimic*. Înseamnă că nu vrei pacea decât prin puterea armelor sau n-o ai. Contraofensiva putea fi o chestiune la care se putea apela într-un caz disperat, dar nu în condițiile acestea. Toate aceste evenimente sunt foarte importante,

poate relativ importante, limitat importante la nivelul războiului pe teritoriul Ucrainei, dar sunt aproape fără nici o importanță la nivelul marelui joc global, care continuă și continuă desfășurarea și care abia acela este de natură să ne intereseze și mai încolo să ne afecteze.

De la nivel global se vede cum relațiile internaționale contemporane sunt dominate de rivalitatea dintre Statele Unite ale Americii și Republica Populară Chineză. Vedem că s-a reconstruit un sistem bipolar, care contestă suprimația occidentală. Dar suprimația occidentală este contestată și de țările din emisfera sudică, așa zisul sudul global, identificat prin acronimul BRICS : Brazilia, Rusia, India, China, Africa de Sud, la care se alipesc și Arabia Saudită, Iranul, chiar, fostele colonii britanice, franceze**[6].** Acronimul BRICS a apărut ca un termen oarecum optimist pentru a descrie ceea ce erau economiile cu cea mai rapidă creștere din lume în urmă cu câțiva ani, o platformă de cooperare interguvernamentală similară cu G 7. Dar acum națiunile BRICS se instalează ca o alternativă la forumurile financiare și politice internaționale existente. BRICS ar putea deveni mai puțin un club economic al puterilor în ascensiune, care caută să influențeze creșterea și dezvoltarea globală și mai mult unul politic, definit de naționalismul lor autoritar. Conform reușitei expresii a lui Günther Maihold, director adjunct al Institutului German pentru Afaceri Internaționale și de Securitate (SWP), *țările BRICS își trăiesc momentul geopolitic*, încearcă să se poziționeze ca reprezentanți ai Sudului Global, oferind „un model alternativ la G7, care este un „forum informal” al șefilor de stat ai celor mai avansate economii ale lumii, fondat în 1975 : Germania, Franța, Regatul Unit, Italia, Japonia, Canada și SUA sunt membre, la fel ca UE.

Lumea s-a emancipat. Occidentul este oarecum singur. Numai 34 de țări au adoptat sancțiuni la adresa Federației Ruse, ceea ce ne arată, că Occidentul este totuși minoritar. Lucrul, care s-ar fi întâmplat și fără războiul din Ucraina, numai că acest conflict a jucat rolul de accelerator al crizei Occidentului. N-a fost numai conflictul din Ucraina, a fost și pandemia coronavirus - iarăși un moment de contestație a dominației Occidentului, am văzut toată competiția pe vaccinuri, diplomația măștii, țările din sud iarăși au jucat un rol important. Războiul din Ucraina a căpătat o coloratură civilizațională. Războiul, pandemia au funcționat ca adevărate hîrtii de turnisol, au scos la suprafață fel de fel de reacții incredibile din partea unor personaje, personalități, figuri la care nu ne așteptam. De exemplu, declarația lui Bill Clinton, fost președinte al SUA, care menționa într-un interviu acordat postului RTI, precum că regretă că a făcut presiune asupra Ucrainei în 1994 să renunțe la armele nucleare. Să ne întrebăm dacă ar fi fost mai bine ca Ucraina să dețină arma nucleară? Nici într-un caz, după cum menționează și Ștefan Popescu, analist român de politică externă. Proliferarea nucleară nu este nici într-un caz bună, chiar dacă ar fi reprezentat o garanție. Problema este dacă Ucraina și economia ucraineană ar fi putut să susțină un arsenal nuclear, pentru că aceasta constituie un efort foarte scump, costisitor, iar Ucraina moștenise de la URSS aproximativ o tremie din arsenalul ei nuclear. Zeci de miliarde de dolari ar fi costat întreținerea acestui arsenal nuclear în stare operațională, pe care Ucraina desigur că nu-i avea, pentru a fi o putere nucleară [7].

Era greu de conceput, că jocurile geopolitice vor derula cu așa rapiditate, stimulând transformarea multipolară a ordinii politice mondiale, chiar dacă marea competiție este între cei doi poli : cel sinorus și cel americano-european. Pe măsură ce SUA căutau să împiedice ascensiunea Chinei, pentru că China este unica țară care are capacitatea și voința de a înlocui Statele Unite ca primă putere în lume, asta apropie China de Rusia. Încă în 2017 Xi Jinping a anunțat , că în 2049, când China va împlini 100 ani de republică populară, va trebuie să devină prima putere în lume. Diplomatul Kishore Mahbubani din Singapure, căsătorit cu o americancă, prieten cu Kisenger, care a avut 2 mandate la ONU, în cartea sa „Ziua în care China va câștiga. Sfârșitul supremației americane"[8], scrie că ascensiunea Chinei este inevitabilă. Iar în aceste condiții, ca de obicei, lumea se va orienta în jurul primei puteri mondiale. Așa sa întâmplat tot timpul. Și în Europa au început unele țări să se orienteze. Chiar țări occidentale. În rețeaua diplomatică a Franței ambasada cea mai importantă numeric ca resursă este ambasada de la Bejing. Vedem jocul Ungariei, cooperarea economică a Poloniei, care este un pivot american în regiune, dar asta n-o împedică să aibă o cooperare economică intense cu China. Și chiar în perioada pandemiei SARS-2, vizita de 2 zile la Varșovia a ministrului de externe al Chinei pentru a marca o dată aniversară în relațiile bilaterale, este semnificativă. Dar să ne gândim ce s-a întâmplat când Franța domina Europa – toți învățau limba franceză, priveau spre Paris, se aliniau politicii franceze. Așa se va întâmpla și în cazul când China va deveni hiperputerea lumii. Vom învăța și limba chineză.

Occidentalii speră ca Republica Populară Chineză, în acest nou rol al său, să preseze Rusia pentru încheierea războiului, ceea ce este greu de crezut, așa cum pentru China acest război este o veste foarte bună, este un eveniment care, în primul rând, învață foarte multe, gândindu-se la propria situație, la Taiwan și la politica americană de încercuire, care este o realitate. Și-n al doilea rând, China crede că Occidentul își fărămițează resursele, se epuizează și-i convine ca Statele Unite să fie angajate pe frontul ucrainean pentru a se mai elibera din presiunea de pe indopacific. Și vedem încă un rezultat, faptul că China a intermediat relațiile dintre Arabia Saudită și Iran, ce ilustrează perfect un succes, dar dat fiind că SUA nu mai sunt prezente în Orient ca altădată. Fiecare imperiu până la urma își irodează resursele și pierde din putere cedând pozițiile de hegemon.

Lumea se schimbă cu o repeziciune nemaipomenită, la care nu ne-am gândit acum câțiva ani. Ce rol va avea NATO de aici în colo? Ce rol va avea Europa? În opinia lui Kishore Mahbubani în această mare schimbare a lumii, Europa nu va conta esențial, opinie cu care nu putem să fim de acord. E drept, că Europa nu va conta pentru că nu are resursele necesare, dar ea prezintă o forță internațională, o mare putere. Și în conflictul ucrainean Europa a fost și este alături de Ucraina. Desigur, există și probleme. Europa a trăit din dividentele păcii de după războiul rece și bineînțeles au avut europenii și o altă viziune cu privire la Ucraina. Ei au dorit să ajungă la o înțelegere cu Rusia, de ce să nu spunem lucrurilor pe nume. Europenii nu s-au sincronizat cu americanii, dar istoria a făcut ca să nu fie așa. NATO se va ocupa, bineînțeles de afacerile europene, dar tot odată își va orienta interesul și spre indopacific, pentru că Statele Unite nu au resursele singure

să îndiguiască, să oprească, să facă contrapondere ascensiunii chineze și statele europene tot mai mult încep să privească spre indopacific. Franța, care tradițional are departamente de peste mări privește indopacific, dar și Olanda, și Germania și-au elaborat doctrine indopacifice. Și NATO în documentele sale începe să citeze China, zona indopacifică. Este spiritul vremii să te duci înspre indopacific.

În aceste condiții, pe lângă impresionanta putere economica**,** China a început să-și exercite și puterea politică la nivel global într-o manieră mai responsabilă ca până acum. Nu poate fi ignorată implicarea fără precedent a țării în politica internațională și asumarea rolului de lider al G20, grup a carui importanță este pe cale să o depășească pe cea a G7, grupul celor mai bogate țări din lume. De asemenea, China a devenit principalul negociator cu Coreea de Nord, iar relațiile țării cu Taiwanul sunt în continuă îmbunătățire, marcată de ridicarea baricadelor navale de pe insula Kinmen și renunțarea Taipeiului la orice pretenție de suveranitate asupra apelor teritoriale din jurul insulelor Kinmen și Matsu, care în ultimele decenii au reprezentat prima linie de apărare în fața Chinei.

Analiștii politici îi avertizează pe cei, care au vorbit în ultimii ani despre China ca despre o putere globala emergentă, putere încă în curs de dezvoltare, demonstrând, că este o țară care a ajuns deja la stadiul de superputere, iar surprizele chinezilor sunt departe de a se fi încheiat. Puțini sunt cei, care pun la indoiala evolutia si autoritatea actuala a țării. Potrivit analiștilor, China - care este deja o putere regionala semnificativa, în Asia (numai India si Japonia ofera o concurenta credibilă) - își sporește influența la nivel mondial prin intermediul politicilor economice pe care le practică în Africa, America Latina și Europa.

Totuși, mulți experți consideră că, pentru ca o țară să devină o putere globală adevărată, are nevoie de dominație economică și militară de neegalat. *Ziua când China va deveni o superputere de necontestat va fi când va decide să anexeze Taiwanul* [9]. China privește Taiwanul ca parte a teritoriului său, avertizând că va folosi forța în cazul în care insula își va cere în mod oficial, independența. Punctul culminant este cel militar, capacitatea de a reprezenta o amenințare pentru țările vecine, fără ca o eventuală acțiune militară să constituie o provocare. China știe că ar pierde un razboi împotriva Statelor Unite astăzi, dar crede că le va depăși în ceea ce privește puterea militară în următorii ani. China va deveni o superputere mondială atunci când va fi capabilă să facă față Statelor Unite din punct de vedere militar. Liderii militari chinezi au negat faptul, că țara lor încearcă să devină o superputere militară. Totuși, puterea militara nu este singura sau neapărat cea mai importantă trăsătură a unei superputeri. În secolul XXI, puterea militară nu va avea aceeași utilitate ca în secolele XIX și XX, dar va rămâne o componentă esențială a puterii în politica mondială. Deși, ca putere militara este abia în curs de dezvoltare, potrivit experților, China este deja o superputere economică, depășind Statele Unite, în ceea ce priveste produsul intern brut (PIB) calculat la paritatea puterii de cumparare (PPC) [10]. Conform WIKIPEDIA *o superputere sau supraputere este un stat care are capacitatea de a influența evenimentele sau își exercită puterea la scară globală, situându-se la alt nivel decât toate celelalte puteri. În zilele noastre, asta implică o mare putere economică*

și științifico-tehnologică, o populație numeroasă și forțe armate puternice, inclusiv forțe aeriene, spațiale și un arsenal de arme de distrugere în masă [11]. Așa dar, sentimentul de superputere la chinezi este în creștere. Numai că China nu-și propune să devină liderul lumii pe model american. Excepționalismul american este de tip hegemonic, cel chinez este pe temei cultural. Chinezul își propune să demonstreze lumii modelul său, făcând diferență dintre model și exemplu. China este un model social, cultural, economic, politic, ideologic, pe toate domeniile. Este un model, nu poate fi un exemplu pentru toată lumea. Modelele chinezești nu pot fi aplicate oriunde în lume[12]. Filosofia chinezului este de a face ceva în fiecare zi, de a lăsa ceva în urma, de a-și proiecta viața pe zeci de ani înainte.

CONCLUZII

Ordinea mondială este în proces de devenire. Harta politică a lumii va suporta la sigur schimbări esențiale. Centrul politicii internaționale se deplasează geopolitic în Asia, iar războiul devine tot mai amenințător. De abilitatea politicienilor depinde dacă aceste schimbări se vor produce pașnic, spre binele oamenilor, dacă ordinea mondială va reuși să-și creeze ca fundament existențial echilibrul de forțe, dacă ordinea internațională se va încadra într-o formă bipolară.

REFERINȚE

1. Elena MURSA, O nouă ordine internațională – schimbarea spre pace// Integrare prin cercetare și inovare.Vol.2, R, SSU, 2016.- Conferința “Integrare prin cercetare și inovare”, Chișinău, Moldova, 28-29 septembrie 2016 pp.119-121
2. Istoria relaţiilor internaţionale în secolele XIX – XX de Bogdan ANTONIU și Mihai-Rudolf DINU. Proiect pentru învățământ rural la distanță.- 2005 ISBN 973-0-04225-X În:https://hiphi.ubbcluj.ro/studii/Public/File/cursuri/suporturi_conversie/Relatii-internationale.pdf (accesat 25.03.23)
3. Stanley Hoffmann, ”Viitorul sistemului politic internațional: o schiță. Gânduri asupra schimbării,” în Ianus și Minerva. Eseuri asupra teoriei și practicii politicii internaționale, Chișinău: EdituraȘtiința, 1999, 420 p.) ISBN 9975671063, 9789975671064
4. Scopurile Națiunilor Unite, art.1disponibil: http://www.un.org/en/charter-united-nations/index.htlm.).1. Adrian Severin, expert ONU și OSCE. O nouă analiză proaspătă și de impact pe zona geopoliticii, În: https://www.youtube.com/watch?v=dcSh6KZPpK0&t=2556s (accesat 6 iunie 2023)
5. Noua dezordine mondială, Adrian Severin, profesorul, doctor, fost ministru al Afacerilor Externe, europarlamentar, expert ONU și OSCE, invitatul la Marius Tucă Show, Gândul, gandul.ro, canalul de YouTube Gandul 3 APR. 2023 În:https://www.youtube.com/watch?v=iEeyJiryxHs&t=970s (03.04.23)
6. Ibidem

7. Popescu Ștefan, Război și democrație//Marius Tucă Show În:https://www.youtube.com/watch?v=ajQ8zUN8B3M&t=13s (accesat 19.05.23)
8. Kishore Mahbubani: „Ziua în care China va câștiga. Sfârșitul supremației americane” //Revista 22 https://revista22.ro/cultura/kishore-mahbubani-ziua-in-care-china-va-castiga-sfarsitul-suprematiei-americane , (accesat 06.06.24)
9. Ibidem
10. China_superputere//https://www.academia.edu/36594457/China_superputere (accesat 28.05.23)
11. Ce este o superputere În:https://ro.wikipedia.org/wiki/Superputere (16.05.23)
12. Față în Față cu Ion Cristoiu | Invitat: Dan Tomozei – gazetar// În:https://www.youtube.com/watch?v=u55p9WC-7ls (11.05.23)